

MITÄ KUNTAPÄÄTTÄJÄN TULEE TIETÄÄ HYVINVOINTI- JA SIVISTYSPALVELUISTA

Onneksi on
KUNNAT!

**KUNTA-
LIITTO**

Sisällysluettelo

Toimielin työskentelee lainsäädännön ja kunnan hallintosäännön ohjaamana	4
Sivistyspalvelujen talous ja rahoitus	5
Varhaiskasvatus	6
Esiopetus	7
Laajentunut oppivelvollisuus ja kuntien toiminta	8
Perusopetus	9
Toinen aste: Lukio- ja ammatillinen koulutus	10
Lukiokoulutus	11
Ammatillinen koulutus	12
Vapaa sivistystyö	13
Kirjastotoiminta	14
Taiteen perusopetus	15
Kulttuuripalvelut	16
Nuorisopalvelut	17
Liikuntapalvelut	19
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa	20
Kuntien yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa	21

Osaamista, hyvinvointia ja elinvoimaa – sivistyspalveluiden merkitys kuntalaisten arjessa on suuri

Esi- ja perusopetus

Kirjasto ja
kulttuuri-
palvelut

Lukiot ja
ammattilinen
koulutus

Varhaiskasvatus

Liikunta-
palvelut

Kansalais- ja
työväenopistot

Nuoriso-
palvelut

Toimielin työskentelee lainsäädännön ja kunnan hallintosäännön ohjaamana

Kunnan ja kuntayhtymän hallinto ja päätöksenteko järjestetään kuntalain mukaisesti, jollei muualla lainsäädännössä ole toisin säädetty. Lainsäädännön ohella kunnan ja kuntayhtymän hallinto järjestetään valtuuston hyväksymällä hallintosäännöllä. Kunta määrittelee hallintosäännöllä ja lainsäädännön puitteissa oman johtamis- ja organisaatiorakenteensa.

Valtuuston hyväksymässä hallintosäännössä määritellään mm.

- Toimielimet ja johtamien (mm. lautakunnat)
- Toimielinten ja viranhaltijoiden tehtävät ja toimivalta
- Henkilöstöorganisaatio
- Päätöksentekomenettely
- Taloudenhoito ja valvonta

Esimerkkejä sivistystoimesta vastaavien toimielinten käsittelyyn vuosittain tulevista asioista

- Talousarvioesitys omalta osaltaan
- Tilinpäätös ja toimintakertomusvalmistelu omalta osaltaan
- Opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat
- Toiminta-avustusten jako, mikäli hallintosäännössä ei toisin ole asiasta määrätty

Kaksikielisissä kunnissa tulee huomioida kielelliset vaatimukset kunnan toiminnan järjestämisessä. Kuntalain mukaan kaksikielisessä kunnassa asetetaan opetustoimen hallintoon erillinen toimielin kumpaakin kieliryhmää varten taikka yhteinen toimielin, joka jakautuu kieliryhmiä varten jaostoihin. Toimielimen tai jaoston jäsenet on valittava asianomaiseen kieliryhmään kuuluvista henkilöistä.

Sivistyspalvelujen talous ja rahoitus

Sivistys ja vapaa-aikapalvelut rahoitetaan kuntien keräämillä veroilla ja maksuilla sekä valtionosuuksilla ja valtionavuilla. Maksuja ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan tai erilaisten liikuntapaikkojen käyttömaksut. Lisäksi kunnat voivat periä tilavuokria tilojensa käytöstä.

Merkittävin osuus sivistystoimen valtionosuuksista maksetaan peruspalveluiden valtionosuutena (Laki peruspalveluiden valtionosuudesta 618/2021). Sen kautta kunnille ohjataan laskennallinen valtion rahoitusosuus varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä kirjaston ja taiteen perusopetuksen järjestämiseen. Peruspalveluiden valtionosuus on yleiskatteellista eli sitä ei ole erikseen ”korva-merkitty” tietyinä rahamäärinä tietyn palvelun tuottamiseen vaan se maksetaan kunnalle yhtenä kokonaisuutena. Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä maksettava ns. hyte-kerroin, on yleiskatteellinen peruspalveluiden valtionosuuden lisäosa.

Laissa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1705/2009) säädetään lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, liikunnan, nuorisotyön ja kulttuurin (esittävä taide ja museot) rahoituksesta kunnille. Kunnat rahoittavat osaltaan toisen asteen koulutuksen valtionosuuksina maksettavaa osuutta. Myös sellaiset kunnat, jotka eivät itsenäisesti järjestä näitä palveluita, osallistuvat asukaspohjaisesti rahoitukseen. Kansalais- ja työväenopistojen rahoitus on määritelty vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa. (Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998)

Kunnat voivat myös saada palveluidensa järjestämiseen valtionavustuksia esimerkiksi rakentamis- tai kehittämishankkeiden kautta. Valtionavustukset ovat harkinnanvaraisia, erikseen myönnettäviä kokonaisuuksia johonkin tiettyyn toimintaan tai hankkeeseen.

Varhaiskasvatus

Toimintaa ohjaavat keskeiset säädökset

- Varhaiskasvatuslaki (540/2018)
- Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
- Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (1503/2016)
- Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (569/2009)

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Velvoite järjestää varhaiskasvatusta kaikille paikkaa hakeville alle kouluikäisille lapsille päiväkodista tai perhepäivähoidosta sen kuukauden alusta, jolloin lapsi täyttää yhdeksän kuukautta
- Noudattaa henkilöstömitoitusta ja -rakennetta sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteita
- Ohjata ja neuvoa perheitä varhaiskasvatuspalvelun valinnassa
- Toimia valvovana viranomaisena yksityisille varhaiskasvatuksen toimijoille

Kunta voi päättää paikallisesti

- Varhaiskasvatuksen järjestämistavoista (kuntalaki (410/2015) 8 ja 9 §))
- Toimintamuodoista (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, avoin varhaiskasvatustoiminta)
- Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavista asioista, mikäli kunnassa sellainen laaditaan (velvoittavuus on poistunut laista)

Ajankohtaisia teemoja

- Kelpoisen henkilöstön saatavuus, veto- ja pito-voima
- Varhaiskasvatuksen järjestäminen lapsimäärän ja palveluun osallistumisen muuttuessa
- Monipuoliset ja joustavat varhaiskasvatuspalvelut
- Varhaiskasvatuksen saavutettavuus, kotihoidon-tuen kuntalisä
- Yhteistyörakenteet sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa

Esiopetus

Toimintaa ohjaavat säädökset ja määräykset

- **Perusopetuslaki (628/1998) ja -asetus (852/1998), jos esiopetusta järjestetään päiväkodissa tai perhepäiväkodissa, esiopetukseen sovelletaan lisäksi varhaiskasvatustalakiä ja asetusta**
- **Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja niiden pohjalta laadittu paikallinen suunnitelma**
- **Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)**
- **Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998)**
- **Lapselle esiopetuksen lisäksi järjestettävään varhaiskasvatukseen sovelletaan varhaiskasvatustalakiä (540/2018) ja asetusta (753/2018)**

Kunnan velvoitteet

- Velvoite järjestää esiopetusta kaikille kunnan alueella asuville (PoL 4 §)
- Esiopetusta annetaan vähintään 700 tuntia vuodessa (PoA 3 §).
- Järjestää oppimisen tukea perusopetuslain mukaisesti.
- Osoittaa esiopetukseen osallistuville lapsille esiopetuksen järjestämispaikka (PoL 6 §)

- Esiopetusta järjestettäessä tulee lisäksi ottaa huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää varhaiskasvatustalakiä
- Järjestää matkat esiopetuksen oppilaille, joilla on oikeus matkaetuun (PoL 32 §)
- Esiopetuksessa olevalla oikeus saada myös varhaiskasvatusta
- Tarjota esiopetuksen oppilaille oppilashuoltopalveluita

Kunta voi päättää paikallisesti esimerkiksi

- Esiopetuksen järjestämispaikoista (esim. koulu/ päiväkotii)
- Järjestetäänkö esiopetusta itse, yhteistyössä muiden kuntien tai perusopetuslain mukaisten esiopetuksen järjestäjien kanssa tai hankitaanko esiopetustalakiä muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta (PoL 4 §)

Ajankohtaista pohdittavaa

- Miten esiopetuksessa olevien oppilaiden täydentävä varhaiskasvatustalakiä järjestetään

Laajentunut oppivelvollisuus ja kuntien toiminta

Oppivelvollisia ovat Suomessa vakinaisesti asuvat lapset. Oppivelvollisuuden suorittaminen aloitetaan perusopetuksessa pääsääntöisesti sinä vuonna, kun lapsi täyttää 7 vuotta. Perusopetuksen päätyttyä opiskelijan täytyy jatkaa opiskelua oppivelvollisuuslain tunnistamassa koulutusmuodossa

Oppivelvollisuuden laajentuminen sisältää laissa säädettyjä tehtäviä ja velvoitteita, joita kunta toteuttaa monessa eri roolissa kuten

- oppilaan perusopetuksen järjestäjänä,
- oppivelvollisen asuinkuntana ja
- oppivelvollisuuslaissa tarkoitettujen koulutusmuotojen järjestäjänä.

Oppivelvollisuus perusopetuksessa ja oppivelvollisuuden suorittaminen sen jälkeisessä koulutuksessa ovat monella tapaa erilaisia. Esimerkiksi kunnalla on edelleen perusopetuksen järjestäjänä velvollisuus järjestää perusopetuslain mukaisesti koulumatkaetus. Sen sijaan muussa oppivelvollisuuslaissa tarkoitetussa koulutuksessa koulumatkojen maksuttomuudesta säädetään erillisessä koulumatkatukilaissa. Tällöin kunnalla tai koulutuksen järjestäjällä ei ole koulumatkojen järjestämisvelvollisuutta.

Perusopetuksen jälkeistä oppivelvollisuutta suoritetaan pääasiassa lukio- tai ammatillisessa koulutuksessa. Näiden lisäksi on siirtymävaiheessa useita nivelvaiheen koulutuksia kuten tutkintokoulutukseen valmentava koulutus.

Oppivelvollisuus päättyy oppivelvollisen täyttäessä 18 vuotta tai vaihtoehtoisesti suorittaessa sitä ennen toisen asteen koulutuksen. Oppivelvollisuuskäisillä on oikeus opiskeluhuollon palveluihin.

Kuntaliitto on laatinut kunnille yleiskirjeen 3/2021, jossa on tarkemmin käyty läpi oppivelvollisuuden laajentumiseen liittyvä kokonaisuutta kuntien ja koulutuksen järjestäjien näkökulmasta.

Toimintaa ohjaavat säädökset ja määräykset

- **Oppivelvollisuuslaki 1214/2020**

Perusopetus

Toimintaa ohjaavat säädökset ja määräykset

- Perusopetuslaki (628/1998) ja Perusopetusasetus (852/1998)
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998)
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012)

Kunnan velvoitteet

- Järjestää sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta (Pol 4 §)
- Osoittaa oppivelvolliselle lähikoulu (Pol 6 §)
- Järjestää koulumatkat esi- ja perusopetuksen oppilaille, joilla on oikeus koulumatkaetuun (Pol 32 §)
- Järjestää opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea
- Koulutuksen järjestäjille kuuluvien opiskeluhooltoon liittyvien tehtävien hoito.

Paikallisesti voidaan päättää esimerkiksi

- Perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, ja kunnan päättämässä laajuudessa perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toiminnasta (JOPO) sekä aikuisten perusopetuksesta
- Perusopetuslain mukaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä
- Valtakunnallista tuntijakoa laajemmasta tarjonnasta (Valtioneuvoston asetus 422/2012)
- Valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditusta paikallisesta perusopetuksen opetussuunnitelmasta

Ajankohtaista pohdittavaa

- Ikäluokkien muutosten vaikutukset perusopetuksen järjestämiseen ja palveluverkkoon
- Oppimisen ja opetuksen lisäksi hyvinvoinnin vahvistaminen kouluyhteisössä

Toinen aste: Lukio- ja ammatillinen koulutus

Toimintaa ohjaavat säädökset

- Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017),
- Lukiolaki (714/2018) ja
- Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009)

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Lakisääteinen, kunnalle vapaaehtoinen tehtävä. Oikeus koulutuksen järjestämiseen perustuu järjestämislupaan (OKM), joka voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle säätiölle tai yhteisölle
- Kaikki kunnat velvollisia osallistumaan sekä lukio- että ammatillisen koulutuksen kustannuksiin kunnan rahoitusosuuden mukaisesti (laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009))
- Opiskelijoilla vapaa hakeutumisoikeus

Ajankohtaista huomioitavaa

- Tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa oppivelvollisuuslain mukaisesti toisen asteen koulutuksen ja/tai tutkinnon
- Nuorisoikäluokan pieneneminen vaikuttaa järjestämiseen: miten voidaan varmistaa koulutuksen saavutettavuus ja rahoituksen riittävyys
- Yhteistyö koulutuksen järjestäjien välillä (myös eri koulutusmuodot ja -asteet)

Lukiokoulutus

- **Lukiolaki (714/2018), asetus (810/2018) ja lukion opetussuunnitelman perusteet määrittävät puitteet**

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Nuorten ja aikuisten lukiokoulutuksessa erilainen laajuus
- Koulutus tähtää erillisen ylioppilastutkinnon kautta korkea-asteen opintoihin

Koulutuksen järjestäjä voi päättää paikallisesti

- Yli 2/3 kunnista järjestää lukiokoulutusta (noin 87 % opiskelijoista kunnallisissa lukioissa)
- Koulutuksen järjestäjä voi luoda paikallisia painotuksia opintoihin
- Koulutuksen järjestäjä päättää oppilaitosverkostaan ja yhteistyöstä muiden kanssa

Haasteita/mahdollisuuksia

- Ikäluokkien pienentyessä yhteistyö mahdollistaa laadukkaan koulutuksen saavutettavuuden

Ajankohtaisia teemoja

- Nykyiset opetussuunnitelmat otettu käyttöön 8/2021
- Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädöstarkeynukset voimaan elokuussa 2025
- Taito- ja taideaineiden koe ylioppilastutkintoon syksystä 2029 lähtien
- Rahoitusjärjestelmä uudistuu vuosina 2026–2028

Ammatillinen koulutus

- **Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), asetus (673/2017) ja tutkintojen perusteet määrittävät puitteet**

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Yhden lain piirissä monimuotoiset opiskelijat; nuoret ja aikuiset, sekä työvoimakoulutus
- Koulutusta voidaan järjestää oppilaitoksen oppimisympäristöissä tai työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä koulutusopimukseen perustuvana koulutuksena tai oppisopimuskoulutuksena
- Jatkuva haku joustavasti ympäri vuoden, yhteishaku perusopetuksen päättävälle ja vailla ammatillista tutkintoa oleville

Koulutuksen järjestäjä voi päättää paikallisesti

- Lähes kaikki kunnat järjestävät ammatillista koulutusta yksin tai yhdessä toisten kuntien kanssa (noin 80 % opiskelijoista kunnallisessa ammatillisessa koulutuksessa)
- Järjestämisluvan puitteissa koulutuksen kohdentamisesta sekä siitä millä tavoin ja missä oppimisympäristöissä koulutusta järjestetään.
- Lisäksi koulutuksen järjestäjä päättää toimipiste/oppilaitosverkostaan.

Ajankohtaisia teemoja

- Toiminnan ohjauksen kokeilu 2026-2033
- Rahoitusjärjestelmän ja oppimisen tuen uudistus
- Osaavan työvoiman saatavuus, työelämän murros ja osaamisen päivittäminen
- Ammatillisen koulutuksen väylän vahvistaminen korkeakouluihin

Vapaa sivistystyö

Toimintaa ohjaavat säädökset

- **Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998 koskee kansalaisopiston, kansanopiston, kesäyliopiston, liikunnan koulutuskeskuksen ja opintokeskuksen ylläpitämistä.**

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Vapaan sivistystyön järjestäminen on vapaaehtoinen tehtävä. Vapaan sivistystyön ylläpitäminen edellyttää ylläpitämislupaa, joka voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle.

Kunta voi päättää paikallisesti

- Kunta tai kuntayhtymä voi yhdistää oppilaitoksensa muuhun ylläpitämäänsä oppilaitokseen ja järjestää taiteen perusopetusta, perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta niitä koskevan lainsäädännön mukaisesti. Oppilaitokset voivat järjestää koulutusta tukevaa ja siihen liittyvää kehittämis- ja palvelutoimintaa.

Haasteita/mahdollisuuksia

- Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus sekä rahoituksen riittävyys.

Ajankohtaisia teemoja

- Osaamisen tunnistaminen, osaamisperusteisuus, perustaitojen vahvistaminen, hyvinvointi, digitalisaatio, kotoutumissuunnitelmaan hyväksyttävä koulutus, yhteistyö, osallisuus, oppivelvollisuus kansanopistoissa.

Kirjastotoiminta

Toimintaa ohjaavat säädökset

- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Lailla edistetään 5 tavoitetta ja 6 tehtäväkokonaisuutta.
- Toiminnan lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.
- Kirjastoilla on oltava tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö. Henkilöstössä tulee olla kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävässä on soveltuva korkea-koulututkinto. Kirjastolaitosta johtavalla oltava soveltuva ylempi korkeakoulututkinto.

Kunta voi päättää paikallisesti

- Kunta voi järjestää kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin.

- Yleisen kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Kaksikielisessä kunnassa otetaan huomioon molempien kieliryhmien tarpeet samanlaisten perusteiden mukaan. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa on huolehdittava, että saamenkielisen ja suomenkielisen väestöryhmän tarpeet otetaan huomioon samanlaisten perusteiden mukaan.

Haasteita/mahdollisuuksia

- Kirjasto voi toimia yhteistyössä kunnan muiden sektoreiden sekä muiden kirjastojen ja alan toimijoiden kanssa. Yhteistyöllä voidaan tarjota laajemmin ja monipuolisemmin palveluja ja edistää esimerkiksi e-kirjaston kautta aineistojen saavutettavuutta.

Ajankohtaisia teemoja

- Digitaaliset aineistot, lukutaidon edistäminen sekä kirjastotilan käyttö eri väestöryhmien välillä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistämiseksi.

Taiteen perusopetus

Toimintaa ohjaavat säädökset

- Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998
- Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1990
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998.

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Taiteen perusopetus on kunnalle vapaaehtoinen tehtävä, josta säädetään lailla. Kunta voi omalla päätöksellään järjestää taiteen perusopetusta.
- Taiteen perusopetuksessa on kyse tavoitteellisesta tasolta toiselle etenevästä ja ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävästä eri taiteenalojen opetuksesta. Opetus antaa valmiuksia haakeutua taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen.

Kunta voi päättää paikallisesti

- Mikäli kunta tekee päätöksen taiteen perusopetuksen järjestämisestä, se vastaa siitä, että opetus järjestetään lain mukaisesti ja opetus pohjautuu kunnan laatimiin opetussuunnitelmiin.

- Kunta voi päättää, millä taiteenaloilla opetusta tarjotaan ja onko kyseessä sekä yleisen että laajan taikka vain toista oppimäärää koskevan opetuksen järjestämisestä.
- Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta yksin, yhdessä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa tai hankkia ne julkiselta tai yksityiseltä yhteisöltä taikka säätiöltä.

Haasteita/mahdollisuuksia

- Miten turvata taiteen perusopetuksen tarjonta eri alueilla ja taiteen aloilla?
- Valtionrahoitus ei jakaudu tasapuolisesti alueellisesti ja taiteen eri aloille. Yhteistyöllä turvataan saatavuutta huomioiden myös vapaa sivistystyön mahdollisuudet tarjota opetusta.

Ajankohtaisia teemoja

- Taiteen perusopetusta koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan. Uudistuksen on tarkoitus astua voimaan 2027 alusta.

Kulttuuripalvelut

Toimintaa ohjaavat säädökset

- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Kulttuuritoiminnan järjestäminen kuuluu kunnan tehtäviin (3§)
- Kunnan kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuri-perintöä.
- Kunnalle on annettu kulttuuritoiminnan järjestämisessä 4 tavoitetta ja 7 tehtäväkokonaisuutta. Tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat demokratia, asukaslähtöisyys, tasa-arvo, kestävä kehitys sekä kulttuurinen moninaisuus ja vuoropuhelu.

Kunta voi päättää paikallisesti

- Kunnan tulee ottaa huomioon paikalliset olosuhteet ja voimavarat sekä eri väestöryhmien tarpeet.
- Kunta voi järjestää kulttuuritoiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin.

- Kuntien kulttuuritoiminnan järjestämisessä tulee olla riittävää ja monipuolista asiantuntijaosaamista.

Haasteita/mahdollisuuksia

- Miten kulttuurin voimavarat jakautuvat maan eri osissa?
- Miten voidaan luoda mahdollisuuksia kaikille kuntalaisille päästä kulttuurin pariin?
- Yhteistyö kunnan muiden sektoreiden sekä kunnassa toimivien 3 ja 4 sektorin kanssa tarjoaa mahdollisuuksia edistää kulttuuria omassa kunnassa.

Ajankohtaisia teemoja

- Palvelujen saatavuus, kulttuurihyvinvointi kunnassa ja hyvinvointialueen kanssa, kulttuuri elinvoiman ajurina, kuntalaisten osallisuus, digitaalisuus ja rahoitus.

Nuorisopalvelut

Toimintaa ohjaavat keskeiset säädökset

- Nuorisolaki 1285/2016

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Nuorisotyön toteuttaminen ja nuorisopolitiikan edistäminen kuuluvat kunnan tehtäviin (8§)
 - Nuorisotyöllä tarkoitetaan alle 29-vuotiaiden nuorten kasvun, itsenäisyyden ja osallisuuden tukemista yhteiskunnassa.
 - Nuorisopolitiikalla tarkoitetaan alle 29-vuotiaiden nuorten kasvu- ja elinolojen sekä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantamista.
- Kunta luo edellytyksiä nuorisotyölle ja nuorten omaehtoiselle toiminnalle (8§)
 - Järjestämällä palveluja ja tiloja
 - Tukemalla nuorten kansalaistoimintaa
- Nuorten monialaisen ohjaus- ja palveluverkoston tai muun vastaavaan yhteistyöryhmän kokoaminen (9§)
- Nuorten osallistumisen, vaikuttamisen ja kuuluksi tulemisen mahdollistaminen (Kuntalaki 26§)
- Nuorisotyö luo edellytyksiä nuorten osallisuudelle sekä toimijuudelle (3§)

Kunta voi päättää paikallisesti

- Kunnat voivat organisoida nuorisotyön palvelut eri tavoin paikalliset olosuhteet huomioiden.
- Nuorisotyön toimintamuotoja ja toimintaympäristöjä voivat olla esimerkiksi:
 - Avoin nuorisotyö nuorisotilalla
 - Jalkautuva nuorisotyö
 - Kouluissa tehtävä nuorisotyö
 - Kulttuurinen nuorisotyö
 - Leirit ja retket
 - Digitaalinen nuorisotyö
 - Kansainvälinen nuorisotyö
 - Etsivä nuorisotyö (10§)
 - Nuorten työpajatoiminta (13§)
- Nuorisotyötä toteutetaan nuorten vapaa-ajalla, koulu- ja oppilaitosympäristössä sekä muun ohjatun toiminnan yhteydessä. Nuorisotyötä toteutetaan siellä, missä nuoretkin ovat.
- Nuorisotyö perustuu nuorten vapaaehtoiseen osallistumiseen.

Haasteita/mahdollisuuksia

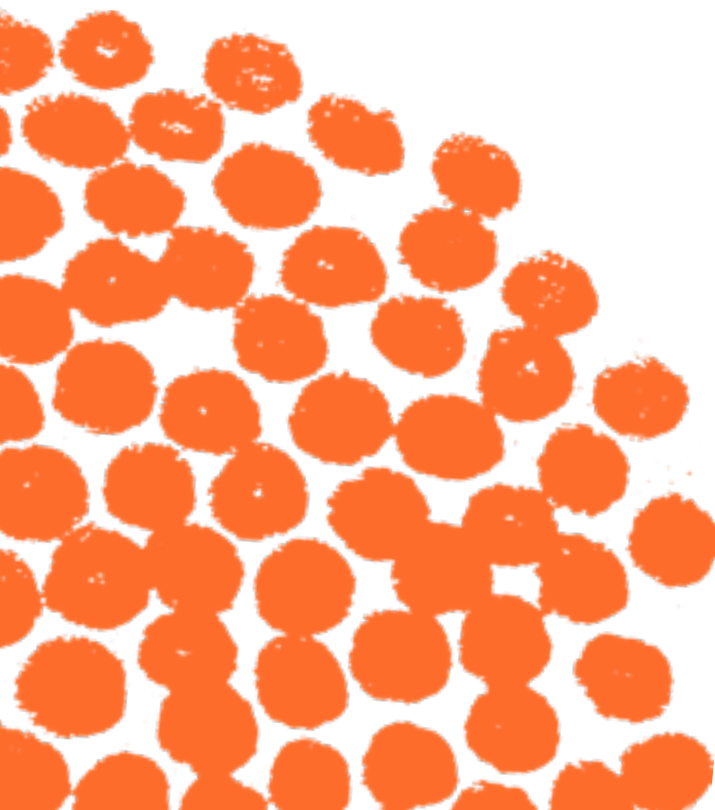
- Nuorten määrän väheneminen ja sijoittuminen maantieteellisesti, nuorten hyvinvointierojen kasvaminen, palvelujärjestelmän muutokset, nuorten tulevaisuususkon heikentyminen, nuorten mielenterveyden haasteet ja yksinäisyys, nuorisotyön näkyväksi tekeminen ja tiedontuotanto

Ajankohtaisia teemoja

- Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö, kansainvälinen nuorisotyö, nuorisotyön resurssit ja rooli uudessa hyvinvointi- ja sivistyskunnassa, kunnallisen nuorisotyön kehittäminen (VANUPO)

Pohdittavaksi

- Miten nuorisotyö tunnistetaan osana kunnan hyvinvointityötä?
- Miten varmistetaan nuorisotyön suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus?
- Miten turvataan nuorisotyöntekijöiden osaaminen ja osaavien työntekijöiden saatavuus?

Liikuntapalvelut

Toimintaa ohjaavat keskeiset säädökset

- Liikuntalaki 390/2015

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Liikuntapalvelujen sekä terveyttä edistävän liikunnan järjestäminen eri kohderyhmille
- Kansalaistoiminnan tukeminen
- Liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen
- Aukkaiden kuuleminen liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä
- Aukkaiden liikunta-aktiivisuuden arvioiminen osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä

Haasteita/mahdollisuuksia

- Suomalaisten liian vähäinen liikunta, elämäntapojen muutokset ja polarisoituminen, kestävä kehitys, digitalisaatio, liikuntapaikkojen korjausvelka

Ajankohtaisia teemoja

- Liikunnallisen elämäntavan edistäminen poikkihallinnollisena yhteistyönä – lisää liikettä ihmisten arkiympäristössä.
- Liikuntakäyttäytymisen polarisoituminen
- Liikuntapaikkoihin liittyvä korjausvelka
- Yhdyspinta ja yhteinen tekeminen hyvinvointialueen kanssa (mm. liikuntaneuvonta)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa

Hyvinvoinnin edistämistä tehdään kunnan kaikilla toimialoilla. Valtuustolle tulee vuosittain raportoida hyvinvointiin liittyvien tavoitteiden toteutumisesta. Lisäksi valtuustolle laaditaan kerran valtuustokaudessa laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma.

Toimintaa ohjaavat säädökset

- Kuntalaki 410/2015
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021

Kunta voi päättää paikallisesti

- Hyvinvointityön rakenteista ja resursseista
- Hyvinvointikertomuksen- ja suunnitelman sisällystöstä ja laajuudesta lainsäädännön asettamissa puitteissa
- Ennakoarvioinnin käytön periaatteista ja menettelmistä

Lain velvoittamat ydintehtävät

- Vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä omassa toiminnassaan

- Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman valmistelu sekä vuosittainen raportointi valtuustolle
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden ja mittareiden määrittäminen strategiaan
- Vaikutusten ennakoarvioinnin tekeminen
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahon nimeäminen
- Yhteistyön tekeminen hyvinvointialueen kanssa ja osallistumisvelvoite hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvotteluihin vuosittain
- Edistää kunnan toimialalla toimivien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä

Pohdittavaksi

- Missä määrin kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kytetään kunnan strategia- ja talousarviovalmisteluihin ja miten tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan?
- Miten yhteistyö hyvinvointialueen kanssa toteutetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä?

Kuntien yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa

Kunnilla on paljon palveluita, joiden onnistunut toteuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa. Näitä yhteistyötarpeita on mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, sivistys- ja sote-palveluiden yhdyspinnoilla, lasten, nuorten ja perheiden palveluissa, vammaisten palveluissa, ikäihmisten palveluissa, kotoutumisessa sekä turvallisuuden ja varautumisen tehtäväkoko- naisuuksissa. Lisäksi merkittävä yhdyspintakoko- naisuus on vuoden 2025 alusta kunnille siirtynyt työllisyyden edistäminen, johon liittyy merkittäviä yhteistyötarpeita hyvinvointialueiden kanssa.

Lainsäädäntö ohjaa osaltaan kuntien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä. Lainsäädäntö jättää kuitenkin väljyyttä sopia yhteistyötavat ja -raken- teet kunkin alueen erityispiirteet huomioiden. Laki hyvinvointialueesta (611/2021 14 §) ja Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021 6 ja 7 §) määrittelevät neuvotteluvälivoitteita kunnille ja hyvinvointialueille. Lisäksi lukuisissa erillislaeis- sa on määritelty yhteistyövelvoitteita kunnille ja hyvinvointialueille.

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on yhteinen vastuu asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämises- tä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö (hyte) onkin keskeinen yhteistyön osa-alue kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyössä.

Sivistyspalvelujen näkökulmasta esimerkiksi var- haiskasvatuksen ja eri koulutusasteiden yhteis- työn sujuvuus neuvolan, kouluterveydenhuollon, vammaispalvelujen ja lastensuojelun kanssa on tärkeää.

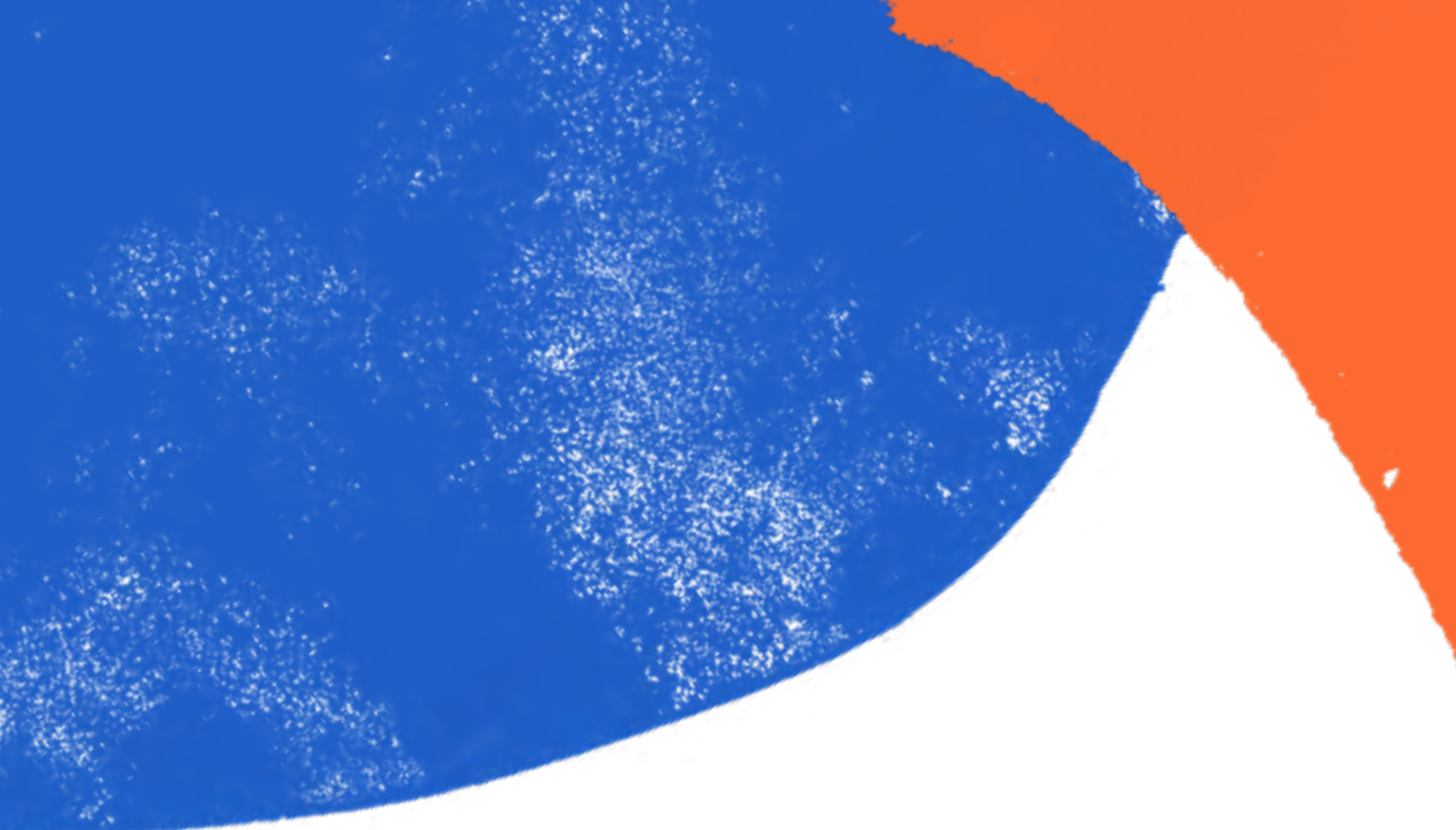
Opiskeluhuollossa yhteistyö on välttämätöntä, sillä sen järjestämisvastuu jakautuu kunnan ja hyvinvointialueen kesken. Hyvinvointialueen vastuulla on opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto. Kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien vastuulla on edelleen huolehtia opiskeluhuollon suunnitelmallisesta kokonaisuudesta ja yhteisöllisestä opiskeluhuollosta. (Oppilas- ja opiskelija-huoltolaki 30.12.2013/1287)

Ajankohtaista

- Yhteistyön rakenteiden ja toimintatapojen kehittäminen hyvinvointialueen ja sen alueella toimivien kuntien kesken
- Työllisyyden edistämisen yhdyspinnat

Järjestämisen roolit opiskeluhuollossa

**KUNTA
LIITTO**

Kommun-
förbundet

Mitä kuntapäättäjän tulee tietää hyvinvointi- ja sivistyspalveluista

ISBN 978-952-293-937-1 (pdf)

Helsinki 2025